An aerial photograph showing a large industrial complex, possibly a steel mill, situated along a river. The plant features numerous large buildings, smokestacks, and a complex network of pipes and structures. The river flows through the center of the industrial site. Surrounding the plant are residential areas with houses and green spaces, as well as railway tracks and roads. The overall scene depicts a blend of industrial activity and urban development.

PM 2023:13:01

Regioners motståndskraft och förmåga till återhämtning

En litteraturöversikt

Dnr: 2021:139

Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser

Studentplan 3, 831 40 Östersund

Telefon: 010 447 44 00

E-post: info@tillvaxtanalys.se

www.tillvaxtanalys.se

För ytterligare information kontakta: Helena Löfgren

Telefon: 010-447 44 88

E-post: helena.lofgren@tillvaxtanalys.se

Förord

Tillväxtanalys uppdrag är att utvärdera och analysera effekterna av statens insatser för en hållbar nationell och regional tillväxt. Vi ska också ge underlag och rekommendationer för utveckling, omprövning och effektivisering av politiken.

Syftet med den här rapporten är att ge en litteraturöversikt över vad forskningen säger om regional motståndskraft och återhämtning. Vi diskuterar även centrala begrepp rörande regional omställnings- och återhämtningsförmåga.

Rapporten är sammanställd av Helena Löfgren, analytiker vid Tillväxtanalys med hjälp av Ulf Tynelius, analytiker och Håkan Gadd, avdelningschef, båda vid Tillväxtanalys. Rapporten bygger på en sammanställning av två forskningsöversikter om resiliens och regional återhämtning skrivna av Hans Westlund, professor i urbana och regionala studier vid KTH, respektive Håkan Gadd, avdelningschef Tillväxtanalys.

Östersund maj 2023

Håkan Gadd, avdelningschef, Tillväxtanalys

Förord	2
Sammanfattning	5
Summary	6
1. Motståndskraft och återhämtning i kommuner och regioner	7
1.1 Forskningsöversiktens disposition	7
2. Framväxten av regionalpolitik som forskningsområde	8
2.1 Regionalpolitik i Sverige	8
2.2 Olika perspektiv på plats och spatiala aspekter	9
2.2.1 Världsbanken	9
2.2.2 OECD	9
2.2.3 EU 10	
2.2.4 Andra perspektiv	10
3. Att förstå regional resiliens och återhämtningsförmåga	10
3.1 Resiliensbegreppets ursprung	11
3.2 Olika definitioner av resiliensbegreppet	11
3.2.1 Regionalekonomisk resiliens som process	12
3.2.1.1 Sårbarhet	13
3.2.1.2 Motstånd	13
3.2.1.3 Robusthet	14
3.2.1.4 Förmåga till återhämtning	14
3.2.1.5 Bestämningfaktorer för resiliens	14
3.2.2 Politiskt entreprenörskap och policyorienterat entreprenörskap	15
3.2.2.1 Vilken betydelse ges begreppen?	15
3.2.3 Kommuners sociala kapital och platsbyggande	17
3.2.3.1 Tre aktörsblock	17
3.2.3.2 Platsbyggande	17
3.3 Regioners återhämtningsförmåga	18
3.3.1 Ansatser för att förstå återhämtning	19
3.3.1.1 Ekonomisk struktur och regional resiliens	20
3.3.2 Olika mått på regional återhämtning	21
3.3.2.1 Återhämtning ur en kris	22
3.3.2.2 Sårbarhet och risk	23
3.3.2.3 Arbetsmarknadsdata	24
3.3.2.4 Utbildning	25
3.3.2.5 Innovation	25

3.4	Regioners förutsättningar för omställning och utveckling	26
3.4.1	Agglomerationsfördelar	26
3.4.1.1	Samlokaliseringsfördelar och urbaniseringsfördelar.....	27
3.4.1.2	Land, arbetskraft och kapital	27
3.5	Sammanfattning	28

Sammanfattning

Regionalpolitik som forskningsområde har i Sverige vuxit fram under den andra hälften av 1900-talet. Området inbegriper olika begrepp och definitioner där institutioner såsom EU, OECD, Världsbanken har alla olika sätt att närma sig området på. I detta PM har en sammanställning gjorts där regional resiliens beskrivs och dess begreppsapparat går igenom.

Vi utgår från Martin och Sunleys (2015) välciterade artikel som presenterar en modell som används för att beskriva regionalekonomisk resiliens. Där beskrivs resiliens och återhämtning som en process i flera stadier bestående av element såsom: sårbarhet (*vulnerability*), motstånd (*resistance*), robusthet (*robustness*) och förmåga till återhämtning (*recoverability*).

Som komplettering och förlängning till Martin och Sunleys (2015) modell diskuteras även *politiskt entreprenörskap* och *policy entrepreneurship*, som får anses ha hög relevans avseende platsers och regioners potentiella resiliens och etablerade organisationers entreprenöriella beteenden och orientering. I genomgången betonas att det inte finns konsensus rörande eventuella skillnader mellan policyorienterat entreprenörskap och politiskt entreprenörskap, utan det verkar vara beroende av i vilken forskningsmiljö de används i. Begreppen kan förstås som upptäckten av en möjlighet, utvärdering av möjligheten och utnyttjandet av den för att åstadkomma något nytt inom politiskt styrda verksamheter.

Vidare gör vi en genomgång av forskning som fokuserar på regional resiliens och strategier för återhämtning, varpå olika mått för att mäta regional återhämtning beskrivs. Liksom Martin och Sunley betraktar vi återhämtning som en komplex process som möjliggör många möjliga kombinationer av förändring och stabilitet.

Avslutningsvis beskriver vi forskning om hur regioner kan ställa om och hur regional agens kan spela roll för att genomföra regionalekonomiska förändringar. Det innebär att platsers strukturella förhållanden har stor betydelse för vilka förutsättningar aktörer i olika sektorer och på olika nivåer har för att motverka effekterna av exempelvis en företagsnedläggning. Genom att till exempel förändra de lokala och/eller regionala strukturerna så att de understödjer ny utveckling och tillväxt.

Sammanfattningsvis går det att se ett glapp i den regionalekonomiska forskningen då en stor del av litteraturen har ett internationellt fokus varför en större kunskap om de svenska förhållandena behövs. Det har gjorts en hel del studier av ekonomiska konsekvenser av coronakrisen men få har haft ett regionalt fokus.

Summary

Regional policy as a field of research has emerged in Sweden during the second half of the 20th century. The field includes different concepts and definitions where institutions such as the EU, OECD, World Bank all have different ways of approaching the field. In this memo a summary has been made where regional resilience is described and its conceptual apparatus is reviewed.

We start from Martin and Sunley's (2015) well-cited article that presents a model used to describe regional economic resilience. In it, resilience and recovery are described as a multi-stage process consisting of elements such as: vulnerability, resistance, robustness and recoverability.

Complementing and extending Martin and Sunley's (2015) model, political entrepreneurship and policy entrepreneurship are also discussed, which may be considered highly relevant in terms of the potential resilience of places and regions and the entrepreneurial behaviours and orientation of established organisations. The review highlights that there is no consensus regarding possible differences between policy entrepreneurship and political entrepreneurship, but it seems to depend on the research setting in which they are used. The concepts can be understood as the discovery of an opportunity, the evaluation of the opportunity and the exploitation of the opportunity to achieve something new in policy-driven activities.

Furthermore, we review research that focuses on regional resilience and recovery strategies, whereupon different indicators to measure regional recovery are described. Like Martin and Sunley, we consider resilience as a complex process that allows for many possible combinations of change and stability.

Finally, we describe research on how regions can reset and how regional agency can play a role in implementing regional economic change. This implies that the structural conditions of places have a major impact on the ability of actors in different sectors and at different levels to counteract the effects of, for example, a firm closure. For example, by changing local and/or regional structures to support new development and growth.

In conclusion, there is a gap in regional economics research, as much of the literature has an international focus, which is why greater knowledge of the Swedish context is needed. There have been a lot of studies on the economic consequences of the corona crisis but few have had a regional focus.

1. Motståndskraft och återhämtning i kommuner och regioner

Alltsedan industrialismens genombrott kan det hävdas att ekonomin befinner sig i en ständig omvandling, som i den globaliserade kunskapsekonomin förefaller gå allt snabbare. Omvandling innebär omfördelning av resurser – att nya näringar och verksamheter växer fram medan gamla näringar minskar. På lång och medellång sikt går detta att betrakta som grunden för ekonomisk tillväxt. Om detta skedde utan friktioner skulle det bara ha positiv inverkan på samhällslivet, men omvandlingen är långt ifrån en problemfri process. Det är som regel helt andra aktörer som drar nytta av de nya, växande verksamheterna, än dem som mister jobben när de gamla näringarna krymper och försvinner. Ur ett geografiskt perspektiv är det på samma sätt att det som regel är andra orter och regioner som växer tack vare de nya näringarnas framväxt, än de orter och regioner där de gamla näringarna minskar.

Intresset för hur regioner kan motverka, absorbera och återhämta sig blev betydande i samband med finanskrisen 2008 och har återigen aktualiserats med den globala coronapandemin. Inom ekonomisk geografi har diskursen runt begreppsbyggnaden *ekonomisk återhämtning* växt sig allt starkare och i början av 2010-talet började begreppet användas inom OECD och EU, såväl på nationell som regional nivå, och betraktades som ett policyverktyg för att kunna "bygga" återhämtning.¹

Denna PM är tänkt att ge en överblick över forskningsfältet med fokus på regional motståndskraft och återhämtning. Ytterligare ett syfte är att synliggöra den befintliga begreppsbyggnaden kring centrala begrepp rörande regional omställnings- och återhämtningsförmåga. Denna PM är en underlagsrapport i Tillväxtanalys ramprojekt "Vad kan staten göra för att underlätta för regioners omställningsförmåga?"

1.1 Forskningsöversiktens disposition

Översikten inleds med en beskrivning av regionalpolitikens framväxt som forskningsområde och anknyter till hur begreppet *plats* har betraktats. På det följer ett kapitel som beskriver regioners resiliens och återhämtningsförmåga, där även en begreppslig redogörelse av resiliensbegreppet görs. Här ges ett fördjupat fokus utifrån Martin och Sunleys (2015) modell över regionalekonomisk resiliens som process.

Efter det beskrivs politiskt entreprenörskap och policyorienterat entreprenörskap, och hur kommuners sociala kapital och platsbyggande kan förstås.

Därefter följer ett kapitel om hur kommuners återhämtningsförmåga har analyserats och mätts i tidigare forskning. Översikten avslutats med perspektiv på regioners förutsättningar för omställning och utveckling.

¹ I denna PM är regionen i fokus, för ett nationellt och makropolitiskt perspektiv rekommenderas studier publicerade av OECD. Se t.ex. Hashiguchi, Yamano & Webb (2017) och Duval, Elmeskov & Vogel (2007).

2. Framväxten av regionalpolitik som forskningsområde

En ständig omvandling kräver ständig anpassning, av såväl individen som av platser och regioner. Genom historien har individer i krympande näringar ofta löst problemet genom att flytta. Mellan 1860 och 1930 utvandrade cirka 1,4 miljoner svenskar, de flesta till Amerika (SCB 2022). Många flyttade också inom landet till växande städer och nya tätorter – en urbanisering som ofta var inomregional.

Men orter och regioner reagerade också på omvandlingen. Ett exempel är den stora satsningen på järnvägen, det nya, snabba transportmedlet med stor kapacitet som gjordes under 1800- och 1900-talen. För många kommuner var amorteringar på järnvägslån den största enskilda budgetposten fram till första världskriget (Svallhammar 1991). På nationell nivå var det glesa stambanenätet den stora satsningen för att "bryta bygd" och utveckla Sverige (Westlund 1992, 1998).

Ekonomisk politik har sedan över ett sekel dominerats av nationalekonomiska mainstreamteorier, där nationen varit objektet och där perspektiv på rumsliga och regionala skillnader varit frånvarande.

Efter första världskriget blev det i Storbritannien allt mer tydligt hur olika regioner påverkades av nedgången inom olika industrisektorer – såsom kol, skeppsvarv och tung verkstadsindustri. I början av 1930-talet föranledde det att de företag som etablerade sig i detta stödområde (special area) kunde erhålla ekonomiskt stöd, en regionalpolitik var född (Nilsson 2012).

2.1 Regionalpolitik i Sverige

Under decennierna efter andra världskriget utvecklade Sverige en avancerad Keynesiansk politik för landets ekonomiska tillväxt. Landet betraktades som en enhet och obalanser observerades, betraktades och behandlades som företrädesvis strukturella – inte regionala problem.

LO-ekonomerna Gösta Rehn och Rudolf Meidner var arkitekterna bakom den lönepolitik som vägledde LO:s linje i löneförhandlingarna under 1950- och 60-talen. Löneskillnader mellan olika delar av industrin skulle minskas genom att den generella lönenivån sattes på en nivå så att de högproduktiva företagen fortfarande gjorde goda vinster, medan lågproduktiva företag som inte hade råd med dessa löner, skulle slås ut.

Den arbetskraft som därmed frigjordes kunde flytta över till de expanderande, högproduktiva industrierna. Att detta skapade problem för platser och regioner som dominerades av lågproduktiva industrier, sågs inte som ett problem ur det nationella perspektiv som Rehn-Meidnermodellen utgick ifrån. De som blev arbetslösa kunde få omskolning, flyttbidrag och andra bidrag under omställningsperioden.

Så småningom växte dock det politiska trycket i Sverige för att skapa en politik som inte bara hade ett nationellt perspektiv på den ekonomiska politiken och där individer skulle få stöd för att omskola sig och flytta.

1965 infördes den moderna regionalpolitiken i Sverige i form av lokaliseringsbidrag för industrier som etablerade sig inom ett visst stödområde. Efterhand byggdes politiken ut med andra åtgärder (Nilsson 2012). Sverige kompletterade ett individorienterat politiskt perspektiv för tillväxt och utveckling med ett plats- och regionbaserat perspektiv. En liknande utveckling skedde under det sena 1900-talet i hela Europa.

2.2 Olika perspektiv på plats och spatiala aspekter

Förändringen sedan 1990-talet i flera olika länder har stimulerat en diskussion i forskningen såväl som i politiken kring hur chocker ska hanteras politiskt och hur växande klyftor mellan och inom olika regioner kan hanteras. Dessa frågor har också aktualiserats av ny forskning som kopplar Donald Trumps vinst i det amerikanska presidentvalet, Brexit i Storbritannien, gula västarna i Frankrike och växande missnöje med EU i flera olika länder, till klyftor mellan "stad och land" såväl som klyftor mellan platser inom regioner (Cicerone et al. 2020; Rodriguez-Pose 2018; Dijkstra m.fl. 2019). Internationellt gör policylitteraturen ibland en skillnad mellan politik för plats och politik för människor.

2.2.1 Världsbanken

Världsbanken (2009) menar å ena sidan att tillväxten alltid kommer att vara skevt fördelad inom länder, men att politiken trots detta bör inriktas på så kallad *spatially blind policy* i form av goda institutioner och satsningar på hälsa och utbildning, samt att en väsentlig nyckel för individers möjlighet till utveckling och att ta del av tillväxten är att ge människor access till tillväxtcentra (städer) genom politik som främjar ekonomisk integration. Budskapet är att policy inte bör motverka koncentration av ekonomin till städer, och att politik som syftar till att hålla kvar individer på en plats eller förmå företag att flytta till regioner med utvecklingsproblem är fel väg att gå. Istället bör fokus vara på politik som inte sätter platsen i första rummet. Politiken bör inriktas på generella ramvillkor, utbildning för individer och infrastruktur som ger individer tillgång till de platser som växer. Regionalpolitiskt sett fokuserar detta perspektiv på regionförstoring genom infrastruktursatsningar och menar att politiken inte direkt bör motverka regionala obalanser utan istället bör inriktas på att dra nytta av de tillväxtregioner som finns och maximera individers, företags och andra regioners möjlighet att dra nytta av dem.

2.2.2 OECD

OECD (2018) menar å andra sidan att diskussionen om politik för plats kontra individ är felaktig. Istället menar man att det finns argument för att politiken för individer kan behöva vara platsbaserad², även om OECD samtidigt är kritiska till klassiska regionala stödformer³. Deras argument är att många mindre regioner har en tillväxtpotential och att den relevanta frågan att ställa sig är om olika platser och regioner inom länder lever upp till sin tillväxtpotential. OECD:s syn är att regioner är olika och har olika inneboende egenskaper, strukturer och resurser. Detta innebär att de har olika flaskhalsar som ska kommas över för att växa endogent, dvs. av egen kraft. Politiken bör därför inriktas på att

² Vid sidan av "place-based" används ibland också begreppet "place-sensitive".

³ Klassiska regionala stödformer kan t. ex innebära stöd till avgränsade geografiska områden såsom transportbidrag, eller nedsatta arbetsgivaravgifter baserat på geografisk lokalisering.

stödja regionerna att transformera näringslivet och på så sätt komma upp till sin tillväxtpotential (se även Barca m.fl. 2012).

2.2.3 EU

Eftersom regioner är olika kräver detta en differentierad regionalpolitik som är anpassad till olika platsers unika förutsättningar. Detta synsätt ligger mycket nära den idé som ligger till grund för EU:s satsning på smart specialisering, och knyter an till idén att genom politik stödja klusterbildningar förknippade med olika regioners styrkeområden. Inom parentes kan det påpekas att liknande tankegångar lanserades av svenska regionalforskare redan 1984 (Andersson m.fl. 1984).

Politik för plats kontra politik för människor kan förefalla vara principiellt helt skilda synsätt och som visats här har olika institutioner varierande perspektiv på regionalpolitikens betydelse. I realiteten förekommer dock ofta kombinationer av dem, t.ex. då insatser för vissa platser eller regioner innehåller individinriktade åtgärder i form av utbildning eller annan kompetenshöjande verksamhet. Denna typ av åtgärder har varit standard över åren i svenska "stödpaket" till regioner som drabbats av företagsnedläggningar och förekommer också i andra länder, bl.a. i Englands Neighbourhood Renewal Fund (Jump & Scavette 2022) och i Finlands verktyg för plötslig strukturomvandling, ÄRM (Tillväxtanalys 2022).

2.2.4 Andra perspektiv

Ett perspektiv som i huvudsak betonar platsperspektivet har utvecklats av Westlund (2018) som framhåller att industriepokens regionala tillväxt till stor del baserades på platsbundna naturresurser, men att dessas kapitalintensiva exploatering idag skapar mycket få jobb i de naturresursrika regionerna.

I linje med Glaeser (1998) framhåller han att den högteknologiska kunskapsekonomin och dess bärare (humankapitalet) har starka agglomerationsfördelar⁴, vilket är en drivande orsak till storstadsregionernas tillväxt och förtätning. Huruvida mindre stadsregioner kan åstadkomma endogen tillväxt bestäms av deras näringsstruktur, storlek och tillgänglighet. För alla perifera landsbygder och mindre orter med obsolet näringsstruktur finns i princip bara alternativet att specialisera sig på att producera något som stadsregionerna efterfrågar tillräckligt mycket, dvs. deras överlevnad beror på extern efterfrågan från större städer. Turism med binäringar har visat sig vara en möjlighet för vissa sådana regioner.

3. Att förstå regional resiliens och återhämtningsförmåga

För att förstå regioners sårbarhet blir det centralt att lyfta begrepp som beskriver regioners och platsers hantering av ekonomiska utmaningar. I detta avsnitt redogör vi därför för begreppsbyggnaden kring resiliens och återhämtningsförmåga.

⁴Agglomerationsfördelar kan förstås som de fördelar som uppstår om ekonomisk aktivitet koncentreras.

3.1 Resiliensbegreppets ursprung

Det mest använda begreppet i den internationella forskningen för omställnings- och återhämtningsförmåga är det engelska begreppet "resilience". Begreppet har sitt ursprung från studier av ekologiska system. Den kanadensiska forskaren Holling anses vara grundare av tanken att ett system kan återhämta sig efter påverkan t.ex. förorening (1973).

Definitioner av resiliens har gemensamt att de beskriver regioners förmåga att återhämta sig från ekonomiska chocker, medan några menar att begreppet även innefattar förmågan att slå in på en ny väg (Williams & Vorely, 2014). På svenska kan begreppet översättas till *elasticitet* men med den relativt nya kopplingen till omställning och omvandling har begreppet resiliens börjat användas även på svenska. Kopplingen till elasticitet och *studs tillbaka* till ett tidigare tillstånd är alltså tydlig i denna definition och denna tolkning av resiliens har också stöd i neoklassisk ekonomisk teori, enligt vilken ekonomin normalt befinner sig i ett jämviktstillstånd och där marknadskrafterna vid en störning eller chock återställer den ursprungliga jämvikten.

3.2 Olika definitioner av resiliensbegreppet

I litteraturen inom ekonomi och ekonomisk geografi definieras begreppet i huvudsak inom tre forskningsansatser:

- en ekologisk
- en teknisk
- en utvecklingsinriktad

I den ekologiska litteraturen är regional återhämtning när en region flyttar sig från en möjlig stabil väg till en annan utan att förändra sin struktur, identitet eller funktionsätt. Den tekniska ansatsen ser återhämtning som en regions kapacitet att återvända till ett jämviktssläge efter en chock och den tredje ansatsen som är utvecklingsinriktad (förändringsteori) ser återhämtning som förmågan hos en region att anpassa sig på kort sikt eller hitta nya vägar på längre sikt.

Trots att regional resiliens i många fall beskrivs som ett luddigt begrepp, menar Frölich och Hassink (2018) att det är mer avgränsat än vad som uttrycks i litteraturen. Frölich och Hassink (2018) har i sin bibliometriska översikt utkristalliserat tre grupper av litteratur som behandlar resiliens.

- Urbanekologi och -politik
- Ekonomisk dynamik och regionala evolutionära perspektiv
- Krishantering och ingenjörsvetenskap/modellering

De visar att det finns fler konceptuella överlappningar och större komplementaritet mellan de olika forskningsområdena som utkristalliserats i de tre grupperna av litteratur, än vad som ges uttryck för i tidigare forskning, vilket talar emot uppfattningen om resiliensbegreppets vaghet (Frölich & Hassink, 2018).

Det finns således olika ansatser kring resiliensbegreppet, i denna PM kommer ett fördjupat fokus ges Martin och Sunleys (2015) modell över regionalekonomisk resiliens.

3.2.1 Regionalekonomisk resiliens som process

Ett av de mest citerade arbetena om resiliens och regional utveckling är Martin och Sunley (2015), modellen har även använts i tidigare studier från Tillväxtanalys. Därför ges en något utvecklad beskrivning av deras modell nedan.

Martin och Sunley menar att begreppet resiliens i forskningslitteraturen getts tre olika tolkningar.

- Den första är att resiliens definieras som ett systems förmåga att motstå en chock⁵ och återgå till sitt ursprungliga läge utan några förändringar.
- Den andra tolkningen kan beskrivas som ett systems förmåga att ta emot en chock genom att omorganiseras och förändras men ändå i huvudsak behålla samma funktioner, struktur, identitet och återkopplingar. Denna tolkning inbegriper att "återstuds" till ett tidigare jämviktsläge i många fall inte kan vara möjlig, men att systemet kan svara på chocken genom att förändras men ändå behålla sina ursprungliga funktioner och strukturer.⁶
- Den tredje tolkningen, kallad *adaptiv resiliens* är den mest långtgående, enligt vilken resiliens utgör ett systems förmåga att vid en chock genomgå förändringar av såväl strukturell som kvalitativ karaktär, men ändå behålla sina kärnfunktioner. Detta kan beskrivas i termer av att "studsas framåt" istället för att "studsas tillbaka". Denna tolkning ligger mycket nära begreppet *robusthet* (*robustness*). Martin och Sunley (2015) påpekar att robusthet på senare år har kommit att användas om systems förmåga att motstå chocker genom att om nödvändigt ändra sina strukturer och beståndsdelar för att behålla eller återställa kärnverksamheter eller -funktioner.

De tre tolkningarna ovan skiljer sig åt vad gäller omfattningen av resiliensprocessen men även vad gäller resultatet.

I enlighet med den första tolkningen av resiliens, att snabbt studsas tillbaka till ett tidigare läge, förefaller åtminstone i teorin att vara en smärtfri process utan några förändringar i systemet. Sådana processer finns sannolikt i ett kort och medellångt perspektiv inom ekologiska system, men på lång sikt åger evolutionära förändringar rum.

I socio-ekonomiska system, som förändras betydligt snabbare över tid, är det dock frågan om det överhuvudtaget existerar några exempel på sådana återställningsprocesser.

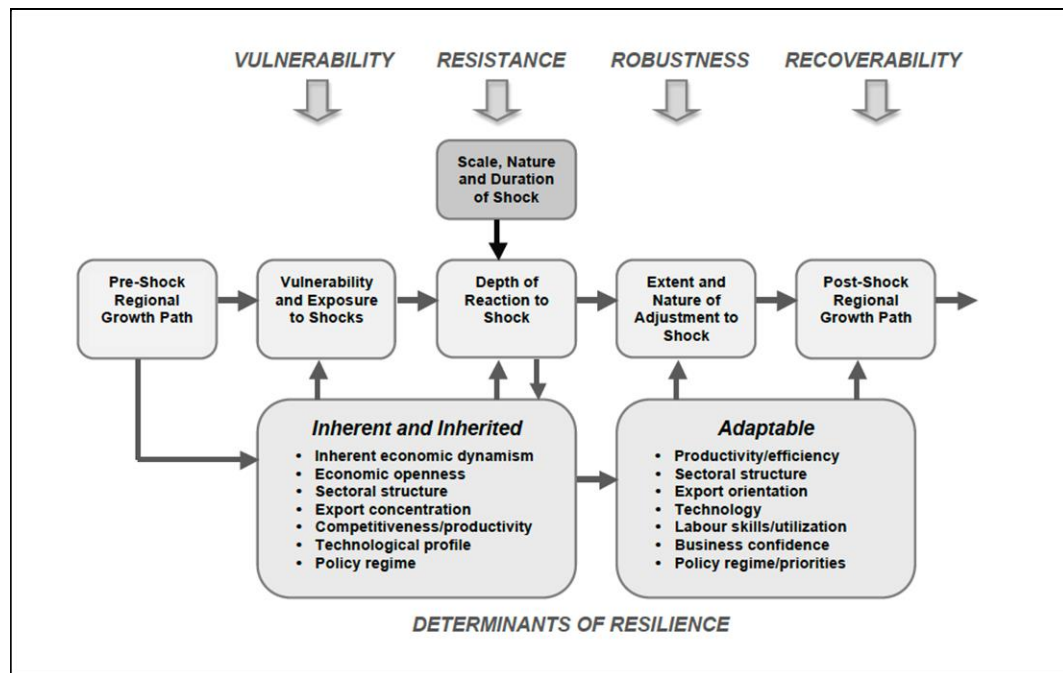
En adaptiv resiliensprocess i socioekonomiska system innebär däremot stora förändringar för såväl individer, företag och av strukturer. Sannolikt är detta en process som är betydligt mer utdragen över tid.

Martin och Sunley (2015) understryker dock att resiliens inte bara ska ses som förmågan eller kapaciteten att återhämta sig (till en tidigare eller ny utvecklingsbana) efter en chock. Resiliens är enligt dem också en process som beskrivs i en modell i Figur 1

⁵ En ekonomisk chock är (oftast) oväntade och oförutsedda händelser som stör den normala tillväxtutvecklingen. En chock kan komma med olika hastigheter och med olika omfattning och den kan variera hur den påverkar olika delar av ekonomin.

⁶ Martin & Sunley (2015) beskriver inte detta mer konkret än så. Ett rimligt antagande är att "förändras men ändå behålla sina ursprungliga funktioner och strukturer" beskriver tillstånd där dominerande arbetsgivare genomför nedskärningar, men ändå kvarstår som ledande lokala aktörer utan att utmanas av nya verksamheter.

Figur 1 Modell över regionalekonomisk resiliens som process

Källa: Martin och Sunley (2015).

Resiliens visualiseras ovan som en process bestående av vissa element: Sårbarhet (*vulnerability*), motstånd (*resistance*), robusthet (*robustness*) och förmåga till återhämtning (*recoverability*). Rörelsen i mitten av figuren från vänster till höger ska beskriva hur chock påverkar och hanteras av en region.

3.2.1.1 Sårbarhet

Den chock som den regionala ekonomin utsätts för är den vågräta rörelse som sker i mitten av figuren. Internationellt har begreppet *sårbarhet* en relativt stor användning inom forskning om klimatförändringar och naturkatastrofer och deras rumsliga och regionala konsekvenser. Sårbarhet har där blivit en del av en begreppsapparat som också innefattar känslighet, anpassningsförmåga, motståndskraft andra närbesläktade begrepp (Li m.fl. 2022). Det finns också exempel på forskning om "vulnerability of regional development" (t.ex. Feng m.fl. 2010).⁷

3.2.1.2 Motstånd

Nästa steg i resiliensprocessen är i vilken utsträckning en region kan motstå eller uthärda en chock, *motstånd*. Detta bestäms av chockens styrka och av regionens grad av sårbarhet. I nationalekonomiska termer kan detta beskrivas som hur långt chocken rubbar regionen från det tidigare jämviktsläget.

⁷ I Sverige har begreppet sårbarhet använts av Tillväxtverket (2016) och Svenskt Näringsliv i en studie av Sveriges kommuners beroende av enskilda större företag och kommunernas omställningsförmåga och utvecklingskraft.

3.2.1.3 Robusthet

Robusthet kan som ovan påpekats definieras som förmågan att motstå chocker genom att, om nödvändigt, förändra strukturer och beståndsdelar för att behålla eller återställa kärnverksamheter eller -funktioner. Det gäller med andra ord vilka mekanismer som möjliggör för företag, arbetskraft och institutioner i en region att anpassa sig till chocken och lindra dess negativa effekter på utveckling och tillväxt. Robusthet kan därmed tolkas som något som beskriver en regions *anpassningsförmåga*.

3.2.1.4 Förmåga till återhämtning

Det sista elementet i den resiliensprocess som beskrivs i Figur 1 är förmåga till återhämtning till det läge som var före chocken, eller (mer troligt) till en ny situation, där närings- och företagsstrukturerna delvis har förändrats och fungerar som nya drivkrafter för utveckling och tillväxt. I det senare fallet är det mer rimligt att beteckna detta sista steg i processen som *omställningsförmåga*.

3.2.1.5 Bestämningfaktorer för resiliens

Längst ner i figuren finns två rutor som illustrerar bestämningfaktorer för resiliens. I den ena rutan visas faktorer som beskrivs som *inneboende (inherent)* och *nedärvda (inherited)* vilka utgör ett antal faktorer som bestämmer en regions sårbarhet och potentiella motståndskraft vid en chock, det vill säga faktorer som bestämmer hur hårt chocken tar på den regionala ekonomin. De kan exemplifieras genom en regions ekonomiska öppenhet, förd politik eller teknologisk profilering m.m. Den högra rutan listar faktorer som kan anpassas och förändras av chocken och lägga grunden för en ny utvecklingsväg, de beskrivs som *anpassningsbara (adaptable)*. Exempel på dessa faktorer kan vara hur en region kan anpassa sin arbetskraft eller teknologi efter en ekonomisk chock.

De flesta av faktorerna i båda rutorna kan betecknas som strukturella; i den första rutan de strukturer som är en följd av regionens ekonomiska historia, i den andra rutan de strukturer som växer fram när regionen anpassar sig och ställer om till ett nytt läge efter chocken.

Längst ner i varje ruta finns dock en faktor som inte bara kan ses som en del av strukturen utan också utgör en agens, dvs. olika aktörers möjlighet att agera, ta initiativ och vara drivande för att motverka chocken och förändra de regionala strukturerna så att de understödjer utveckling och tillväxt "post-chock". I figuren benämns detta som *politiskt system (policy regime)*, men den tolkning vi här gör i form av agens öppnar för en bredare syn som innebär att inte bara politiska och offentliga aktörer, utan också aktörer i näringslivet och civilsamhället i förening. Utgångspunkten är att dessa kan bidra till förändring av de gamla strukturerna och institutionerna och därmed föra in regionen på en ny utvecklingsväg.

Det finns i detta sammanhang anledning att diskutera ytterligare några begrepp, som inte ingår i Martin och Sunleys (2015) modell, men som får anses ha hög relevans avseende platsers och regioners potentiella resiliens. Två sådana begrepp, är *policy entrepreneurship* och *politiskt entreprenörskap*. Begrepp som även relaterar till regioner och kommuners agens i processer av förändring.

3.2.2 Politiskt entreprenörskap och policyorienterat entreprenörskap

Det finns ingen konsensus rörande eventuella skillnader mellan policyorienterat entreprenörskap och politiskt entreprenörskap. Snarare verkar det som att de används i olika forskningsmiljöer. Som påpekats av Pozen (2008:301–3) anses begreppen ofta förklara sig själva, men där de definieras kopplas de ofta till

- innovationer eller innovativt agerande inom offentlig sektor,
- mobilisering och skapande av allianser,
- envishet och engagemang, samt
- timing och förmåga att agera just när möjligheter öppnar sig.

3.2.2.1 Vilken betydelse ges begreppen?

Vad gäller kopplingen mellan politiskt entreprenörskap och traditionellt entreprenörskap (nyföretagande) finns det förvånansvärt lite diskussion i forskningslitteraturen. Ett undantag är dock Olsson m.fl. (2015) som tar sin utgångspunkt i Shanes (2003:4) definition av traditionellt entreprenörskap som

"[...] an activity that includes the discovery, evaluation and exploitation of opportunities to introduce new goods and services, ways of organizing, markets, processes, and raw materials, through organizing efforts that previously had not existed." (Shane, 2003:4)

Olsson m.fl. (2015) anknyter direkt till den definitionen när de definierar politiskt entreprenörskap som en process, som innefattar upptäckten av en möjlighet, utvärdering av den och utnyttjande av möjligheten, för att åstadkomma något nytt inom politiskt styrda verksamheter.

Björkman och Sundgren (2005) ser i sin tur politiskt entreprenörskap som att främst skapa och utnyttja möjligheter *inom* en organisation. Denna organisationsinterna syn på entreprenörskap är starkt kopplad till litteraturen om intraprenörskap (Pinchot & Pinchot 1978, Pinchot 1985). Stough och Haynes (2009) betraktar entreprenörskap inom den offentliga sektorn som en form av intraprenörskap, men de betonar att moderna offentliga organisationer ofta följer en interaktiv modell för governance, där ett stort antal intressenter är involverade.

Andra definitioner av politiskt entreprenörskap betonar ännu mer explicit skapandet av nya organisationer eller nya normer och regler (institutioner), eller aktiviteter utanför befintliga institutioners begränsningar (Thornton 1999, Kropp & Zolin 2008). Dessa definitioner kommer nära definitioner av institutionellt entreprenörskap som har definierats som endogen omvandling av institutionella miljöer (Pacheco m.fl., 2010, McMullen 2010). Chatterjee och Lakshmanan (2009) utvecklar detta perspektiv och beskriver politiska entreprenörer i nätverkstermer, som noder som länkar samman sociala och ekonomiska entreprenörer. Dessa författare påpekar att möjligheter för politiska entreprenörer att utveckla nya institutioner för kollektiva åtgärder skapas när ekonomiska och sociala förändringar (t.ex. vid ekonomiska nedgångar) gör institutionella strukturer instabila eller föråldrade.

Offentliga initiativ för att främja lokal utveckling genom användning av nya typer av partnerskap och institutioner kan betecknas som *entreprenöriell governance*, och betraktas som en typ av policyorienterat entreprenörskap. Den befintliga litteraturen om detta

fenomen har ofta en liknande utgångspunkt: ett fokus på individer, organisationer eller samhällen som försöker använda det politiska systemet för att genomföra förändringar.

En speciell egenskap hos policyorienterat entreprenörskap är bildandet av nya institutioner; *institutionellt entreprenörskap* kan definieras som endogen institutionell förändring. Offentliga verksamheter på olika nivåer begränsas av institutioner, av regler, lagar och förordningar. De utgör ofta begränsningar för (eller skydd mot) innovativa åtgärder. En definition av entreprenöriell governance är sålunda: aktiviteter som skapar nya institutioner för kollektivt agerande, inom organisationen eller i samverkan eller i partnerskap med andra. De nya institutionerna kan vara tillfälliga och möjliggöra projekt med andra aktörer, men innebär inte nödvändigtvis omvandling av det underliggande institutionella ramverket som styr offentlig verksamhet (Olsson m.fl. 2020).

Entreprenörskapsforskning har länge studerat etablerade organisationers entreprenöriella beteende och orientering (Lumpkin & Dess 1996, 2001). Begreppet *entreprenöriell orientering* har använts för att hänvisa till beteenden hos organisationer som ägnar sig åt entreprenöriella aktiviteter och som kännetecknas av innovativitet, proaktivitet och risktagande (Covin & Slevin 1989; Miller 1983). Entreprenöriell orientering kan därmed också betraktas som en delkomponent av politiskt entreprenörskap (Naldi m.fl. 2020). Wiklund och Sheperd, (2003:1309) beskriver entreprenöriell orientering som en organisations "[...] *strategic orientation, capturing specific entrepreneurial aspects of decision-making styles, methods, and practices*".

Entreprenöriell orientering omfattar tre aspekter: *innovativitet, proaktivitet* och *risktagande*.

- Innovativitet är inriktningen mot nya och kreativa processer som avviker från etablerade arbetssätt.
- Proaktivitet handlar om att förutse och agera gentemot konkurrenter och andra organisationer. Det kan också beskrivas som en framåtblickande istället för en bakåtblickande hållning.
- Risktagande avser viljan att engagera sig i lovande men osäkra projekt och åtgärder vars resultat är okända.

Eftersom kommuner kan antas variera längs dessa tre dimensioner, visar de prov på olika grader av entreprenöriell orientering.

Med utgångspunkt i policyorienterat entreprenörskap och entreprenöriell orientering har Naldi m.fl. (2020) analyserat svenska kommuners arbete för att stärka lokalt näringsliv och förbättra den egna verksamheten, med särskilt fokus på sårbara kommuner.⁸ De finner att sårbara kommuner har låga nivåer av entreprenöriell orientering (innovativitet, proaktivitet och risktagande). Man kan även se att innovativitet samvarierar positivt med dessa kommuners lokala tillit och förmåga till samarbete kring entreprenöriell orientering.

Frågan om vilken roll utformningen av politiska åtgärder⁹ kan spela i regioners resiliensprocesser är således en central fråga för tillväxtpolitiken. Det finns därmed

⁸ Se Tillväxtverket (2016) för diskussion och definition av sårbara kommuner.

⁹ Om de går att betrakta som top-down eller bottom-up, renodlat politiska åtgärder eller mobilisering av och samverkan med övriga samhällsaktörer

anledning att granska vilka perspektiv som vägleder policyåtgärder för resiliens på olika rumsliga nivåer.

3.2.3 Kommuners sociala kapital och platsbyggande

Det politiska entreprenörskapet går, i likhet med Olsson m.fl. (2015), att förstå som en process som innefattar upptäckten av en möjlighet för att åstadkomma något nytt inom politiskt styrda verksamheter. Diskussionen kommer här avgränsas till att gälla den roll politiskt entreprenörskap kan spela för platsers och regioners resiliens. Vidare blir det viktigt att skilja på långsiktig uppbyggnad av politisk entreprenörskapsförmåga, och användning av det politiska entreprenörskapet på kort sikt, i t.ex. en krissituation.

3.2.3.1 Tre aktörsblock

De aktörer som tillsammans kan bidra till att bygga upp en politisk entreprenörskapsförmåga på lokal nivå utgör tre aktörsblock.

- de lokala politikerna och den kommunala organisationen
- det lokala näringslivet
- det lokala föreningslivet.

Dessa aktörer finns i varje kommun, men deras bidrag till att skapa politisk entreprenörskapsförmåga varierar sannolikt på grund av olika strukturella förhållanden. Tillsammans formar de tre aktörsblocken ett lokalt *socialt kapital*, som bland annat består av både positiva och negativa relationer inom och mellan de tre aktörsblocken. Här kan man även inkludera en *lokal anda* som avspeglar sig i graden av samverkan inom och mellan blocken. Detta lokala sociala kapital avspeglar också attityder till hur förändringar ska hanteras och bemötas. Det lokala sociala kapitalet kan, enligt detta perspektiv, sägas vara kärnan i den politiska entreprenörskapsförmågan, samtidigt som de två företeelserna naturligtvis påverkar varandra.

Vid sidan av verksamheterna inom kommunen, är de tre aktörsblocken i varierande grad ofta verksamma för att förbättra kommunens externa tillgänglighet. Det sker genom arbete för förbättrad infrastruktur, transport och kommunikation. Det i sin tur bidrar till att förbättra en kommuns relativa attraktivitet i och med att de sänker kostnader och tidsåtgång för "export" och "import", då det blir billigare både att resa och transportera varor till och från kommunen, vilket bl.a. bidrar till ökat inflöde av kunder och/eller besökare.

Andra effekter av förbättrade transporter och kommunikationer är ökat (och snabbare) inflöde av idéer, information och kunskap från yttrevärlden, vilket kan bidra till innovationer och entreprenörskap inom såväl ekonomiska, kulturella och sociala avseenden.

3.2.3.2 Platsbyggande

Innehållet i en kommuns politiska entreprenörskapsförmåga är i många avseenden vad den dagliga verksamheten kretsar kring. Internt inom kommunen kan det uttryckas i begreppet *placemaking* eller *platsbyggande*, men här bör begreppet förstås i en vidare mening än i andra sammanhang. Den kommunala organisationen ger ett utbud av offentlig service, näringslivet skapar utbud av arbete samt skatteintäkter, och föreningslivet ger ett utbud av fritidsaktiviteter. Delar av detta utbud kan inordnas under

begreppet *amenities*¹⁰ (attraktioner som kan vara opåverkad natur, men som oftast är skapade av människor). Det gemensamma för dessa utbud är att de alla bidrar till kommunens attraktivitet, för boende och för besökare. Naldi m.fl. (2021) visar att förekomsten av amenities har tydliga kopplingar till lokalt nyföretagande i Sveriges kommuner. Eftersom amenities ofta är resultat av lokala utvecklingsåtgärder kan deras effekter tolkas som ett resultat av politiskt och annat entreprenörskap.

Att de tre aktörsblockens verksamhet till stor del mynnar ut i platsbyggande (i vid bemärkelse) är ingen nyhet. Innebär det då att det i alla kommuner finns en politisk entreprenörskapsförmåga? Svaret är förmodligen ja, men också att denna förmåga varierar kraftigt, dels för att kommuner har olika kapacitet beroende av storlek och andra strukturella förhållanden (se Hermelin & Trygg 2021). Även de tre aktörsblockens vilja och förmåga att bygga ett optimalt socialt kapital för politiskt entreprenörskap skiljer sig åt mellan kommuner. Ett vardagligt uttryck för detta är huruvida man "drar åt samma håll" eller inte.

Kommuners lokala utvecklingsprojekt har också studerats i några andra svenska forskningsprojekt det senaste decenniet. Olsson m.fl. (2020) har med *entrepreneurial governance*¹¹ som teoretisk utgångspunkt kartlagt en rad olika typer av utvecklingsverksamhet och sammanfattat dem i ett index. (Vilket de menar utgör en del av policyorienterat entreprenörskap.) De fann ett samband mellan kommunernas indexvärden och deras sysselsättningsutveckling i de kommuner som utgör regionala centra, men inte i landsbygdskommuner. Det stöder antagandet om att större, expanderande kommuner har större kapacitet att bygga politiskt entreprenörskap.

När indexet för *entrepreneurial governance* delades upp i tre delindex baserat på den entreprenöriella processen att: upptäcka möjligheter, samla resurser, samt utnyttja möjligheterna, visade deras analys även samband mellan upptäckten av möjligheter och sysselsättningsstillväxt i landsbygdskommuner. Detta resultat antyder alltså att politiskt entreprenörskap (i form av entreprenöriell governance) kan ge vissa effekter även i landsbygder. Detta är ett område som bör studeras närmare.

3.3 Regioners återhämtningsförmåga

I tidigare kapitel har fokus varit att ge en överblick över forskningslitteraturen för att förstå regional resiliens och strategier för det. I detta avsnitt kommer forskning med fokus på det som kan ses som nästa steg – regioners förmåga till återhämtning – att gås igenom, och de policyåtgärder som kan bidra till att öka omställnings- och återhämtningsförmågan.

Resultaten av översikten bör därmed inte bara vara relevanta för orter och regioner som drabbas av akuta kriser utan också för dem som ligger under ett permanent negativt omvandlingstryck, men där detta tar sig uttryck i form av en "pyspunka".

¹⁰ *Amenities* översätts ofta som *bekvämligheter* eller *faciliteter*, men använt i samband med platsers och regioners utveckling bör det närmast översättas som *faktorer som gör en plats attraktiv*.

¹¹ Begreppet *entrepreneurial governance* beskrivs av Olsson m.fl. (2020:2): "We label municipal initiatives to promote local development by the use of new types of partnerships and institutions as 'entrepreneurial governance' and consider it as a type of policy-oriented entrepreneurship."

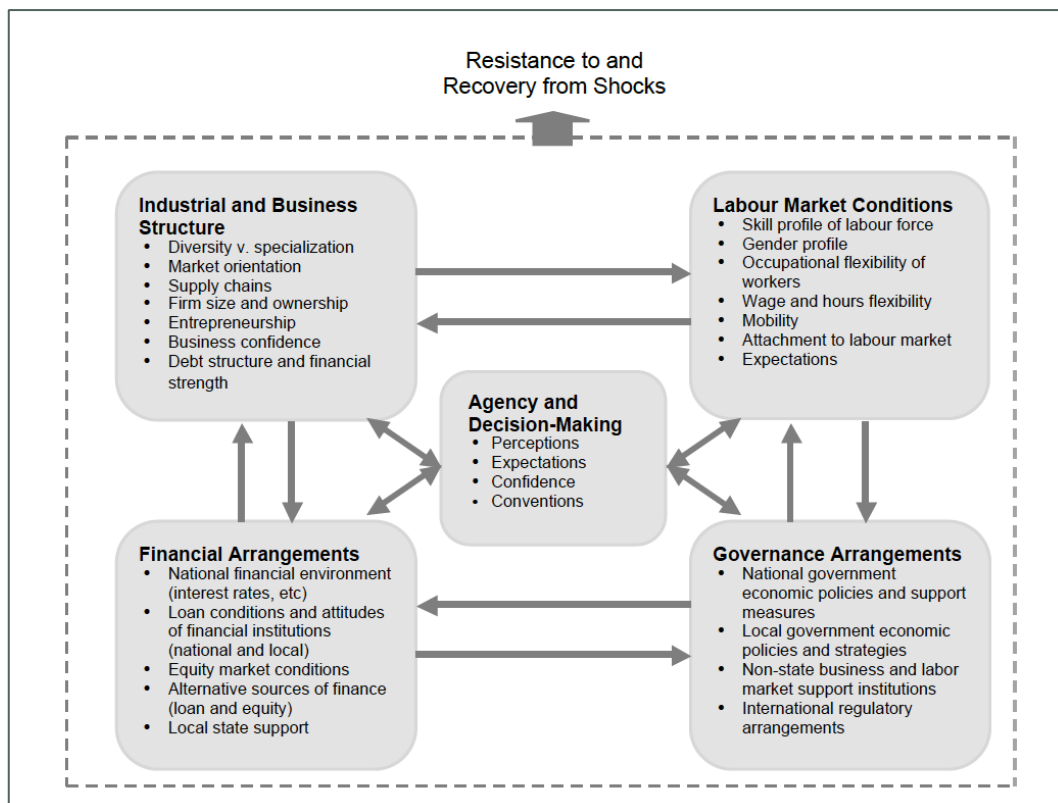
En stor del av resonemanget i detta kapitel lutar sig mot Martin och Sunley (2015). Mot bakgrund att en universell definition saknas, liksom metod eller teori för regionalekonomisk återhämtning eller vilka faktorer som bestämmer återhämtning, menar Martin och Sunley (2015) att återhämtning varken är en funktion eller ett utfall. De betraktar återhämtning som en komplex process som möjliggör många möjliga kombinationer av förändring och stabilitet.

3.3.1 Ansatser för att förstå återhämtning

Den litteratur som går igenom i denna PM tycks visa att resiliens har betydelse för att påverka utvecklingen i en region och därmed återhämtningsförmågan. Men varför varierar återhämtningsförmågan mellan regioner? Martin och Sunley (2015) menar att variationen mellan hur regioner återhämtar sig från en chock kan förstås utifrån fyra subsystem i en regions ekonomi; Näringslivets struktur (Industrial and Business Structure), förhållandena på arbetsmarknaden (Labour Market Conditions), kapitalflöden (Financial Arrangements) och betydelsen av policy (Governance Arrangement). Modellen i

Figur 2 visar hur en regional ekonomi och effekten av återhämtning kan påverkas av ett komplex av faktorer inbäddade i subsystem som varierar mellan regioner och kommuner.

Figur 2 Bestämningfaktorer för regionalekonomisk resiliens

Källa: Martin & Sunley (2015)

Även en regions ekonomiska historia är betydelsefull för att förstå den tillväxtbana regionen slagit in på och vad som eventuellt kan rubba den. De menar därför att:

“A key point about most of the determinants of regional economic resilience is that they are product of history and path dependence: they reflect a region’s or city’s previous pattern and mode of economic growth and development, and will influence local attitudes, perceptions and expectations as to the underlying strength (or weakness) of a region’s economy and its prospects for recovery from disruptions.” (Martin & Sunley 2015)

I litteraturen om ekonomisk tillväxt, på både nationell och regional nivå, återfinns de faktorer som antas påverka den ekonomiska tillväxten. I Tabell 1 nedan summeras nyckelfaktorer inom olika ansatser för att förstå den ekonomiska tillväxten som framkommer i litteraturen. De överlappar till stor del med de bestämningsfaktorer för regionalekonomisk resiliens som anges i

Figur 2 ovan. Förändringar i faktorer som påverkar regional återhämtning och som kan beskrivas som institutionella har kopplats till långsiktig utveckling snarare än till respons på ekonomiska chocker (Martin, Sunley, Gardiner & Tyler, 2016).

Tabell 1 Bestämningsfaktorer för ekonomisk tillväxt

Typology	Key drivers	Implications for the analysis
Classical/Neoclassical theory	Investment in capital (i.e. improved technology) enhancing the division of labour (specialisation) and, hence, raises productivity. Trade (move from autarky to free trade) provides an engine for growth.	Implies convergence of regions
Keynesian	Capital intensity Investment Government spending, such as investment in the public domain and subsidies/tax cuts for enterprises	Allows for persistent disequilibrium
Endogenous growth theory	R&D expenditure Innovativeness (patents) Education level Spending on investment in human capital (schooling, training) Effective dissemination of knowledge Factors influencing 'first mover' advantage, e.g. (skilled labour, specialised infrastructure, networks of suppliers, localised technologies)	Allows for persistent differences between regions
New economic geography/Urban economics	'Productive efficiency' labour force skills R&D agglomeration economies technological and institutional innovations Firm rivalry Favourable demand conditions Supply network Factor supply conditions	Agglomeration effects and externalities generally result in divergence between regions
Evolutionary growth theory (adaptive growth)	Path dependence and lock-in processes New industrial and technological path creation Firm population dynamics Institutional environment and change Adaptability (to new markets, technologies and competitors)	Regional growth shaped by capacity to upgrade and develop new specialisms, technologies and competences

Källa: European Commission (2017)

3.3.1.1 Ekonomisk struktur och regional resiliens

Utifrån olika teoriansatser (Structural Dimensions) ställer Martin och Sunley (2015) upp sex hypoteser om vad som bestämmer regional återhämtning utifrån en regions

ekonomiska struktur, se tabell 2. Omfånget på en regions ekonomiska variation och hur det kommunicerar med modularitet (till vilken grad en ekonomis komponenter sitter ihop) och redundans (hur olika företag kan ta varandras ledartröja i en ekonomi) påverkar möjligheten till att skapa en ny utvecklingsbana. En empirisk fråga är dock om relationen mellan företagen, som innebär att en hög grad av släktskap dem emellan, gör ekonomin mer adaptiv. Detta står i kontrast till tankarna om en lös organisering av näringslivet och ekonomins komponenter.

Tabell 2 Ekonomisk struktur och regional resiliens

Structural Dimension	Hypothesised Effect on Resilience
1. Structural Diversity	Regional economic diversity is generally considered to enhance robustness, and the scope for adaptive reorganization, whereas sectoral specialization reduces robustness by increasing vulnerability and limiting scope for recovery. Role of 'related variety' is ambiguous.
2. Modularity	Modularity – the degree to which different sectoral or organizational components of a region's economy and functions are separable, or only weakly interlinked – can be an effective mechanism for containing shocks locally, minimizing the effects on the whole regional economy, and hence increasing its robustness
3. Structural Redundancy	A region's robustness will be influenced both by the extent to which certain sectors or firms can substitute for one another if some fail, and by the extent to which a region's resources can be put to related or alternative uses
4. 'Rivet Effect'	The more a region's economic structure is dominated by and dependent on a particular sector or major firm, then the failure or decline of that sector or firm in response to a shock could lead to widespread collapse or decline of the region' economy as a whole. Conversely, high-growth 'new economy' sectors may act as drivers of resilience
5. 'Related Variety'	The idea that complementarities among subsets of sectors (for example similar knowledge or material inputs) enhances (long-run) adaptability of local economy by facilitating the transferability of resources from one subset to another and promoting innovation in the process. However, the implications for resilience are ambiguous, since 'relatedness' can reduce modularity, and increase the spread of a shock across (related) subsets of sectors.
6. 'Diversified Specialisation'	By specialising in a number of sectors, rather than just one or two, 'diversified specialisation' supposedly combines the higher productivity and innovation advantages of MAR-type narrow specialization with the spreading of risk associated with a Jacobs-type diversified structure. The latter affords resistance to shocks, while the former supposedly promotes rapid and sustained recovery from them.

Källa: Martin & Sunley (2015)

Martin och Sunley (2015) menar att regional återhämtning också är beroende av lokala egenskaper och dess koppling till och från andra regioner. Skillnader i återhämtning mellan regioner kan bidra till en process med ojämnt utfall där den ena regionens ekonomiska bas skadas svårt av en ekonomisk chock medan den andra återhämtar sig till en position innan chocken inträffade. Regionerna kommer därmed få olika framtida tillväxtbanor.

3.3.2 Olika mått på regional återhämtning

Att mäta återhämtning har gjorts på olika sätt baserad på olika faktorer och olika modeller. En stor del av litteraturen är internationell.

3.3.2.1 Återhämtning ur en kris

Fratesi och Perucca (2018) mäter återhämtning genom att dela in en kris i olika faser. De beräknar en skattad tillväxtbana för respektive region och mäter respektive fas i en kris. De använder regional BNP som utfallsvariabel för resiliens i sin studie av betydelsen av territoriellt kapital (ursprungligen definierat av OECD 2001) för återhämtning, detta då den tydligast kan kopplas till regional konkurrenskraft. I det som benämns *territoriellt kapital* i litteraturen antas det spela olika roller i distinkta faser i en ekonomisk kris. Det definieras som ett systems tillgångar (ackumulerat eller utspritt) av ekonomisk, kulturell, social och miljömässig karaktär och bestämmer utvecklingen för avgränsade regioner. Regioner med stort territoriellt kapital tenderar att vara mer motståndskraftiga och storleken på trögrörliga faktorer är avgörande i vilken grad en region drabbas av en ekonomisk nedgång (Fratesi & Perucca, 2018). I figur 3 nedan visas olika mått på faserna en återhämtningscykel.

Figur 3 Mått för olika faser i en återhämtningscykel

Measure number	Name	Definition	Mean	Graphical representation
1	Resistance to the initial shock	Maximum reduction of GDP with respect to 2008	-7.73	
2	Resistance to the gap	Maximum distance between actual and projected GDP	-15.15	
3	Gap at the end of period	Distance between actual and projected GDP at the end of the period	-13.45	
4	Recovery to the crisis	Difference between minimum and value at the end of the period	4.32	
5	Actual growth in the period of crisis	Actual growth in the period of crisis (equal to the sum of resistance to initial shock and recovery)	-3.41	

Källa: Fratesi & Perucca (2018)

Mått 1 (Measure number) mäter motståndet i krisens initiala skede med förändringen i den beroende variabeln i förhållande till nivån innan krisen inträdde. Genom att mäta skillnaden mellan den prognostiserade tillväxtbanan och det lägsta värdet fås ett annat motståndsmått (mått nr 2). Det tredje måttet (mått nr 3) fångar värdet på den beroende variabeln i förhållande till det prognostiserade värdet i slutet av krisen och ett mått på

krisens effekt fås. Mått nummer 4 fångar regionens tillväxt efter att botten passerats och därmed fås ett mått på förmåga till återhämtning. Det sista måttet, nummer 5, visar faktisk tillväxt under krisen genom att jämföra med tillväxten innan krisen (Fratesi & Perucca, 2018).

I en annan studie av Rizzi, Graziano och Dallara (2017) om återhämtningens kapacitet relaterat till regionens status, studeras återhämtning i olika dimensioner av hållbarhet. Modellen omfattar ekonomiska, sociala och miljöindikatorer för att förklara resultat av återhämtningens kapacitet. Enligt författarna är storstadsregioner och industrialiserade regioner ekonomiskt starkare.

3.3.2.2 Sårbarhet och risk

Ur ett riskperspektiv tycks det som en diversifierad ekonomi är mindre sårbar än en specialiserad. I en engelsk studie visar Williams och Vorely (2014) detta genom att ange den genomsnittliga tillväxten för olika branscher under en 40-årsperiod och genom att beräkna ett värde för branschens känslighet för svängningar (regression av koefficienten för den procentuella förändringen på arbetsmarknaden i olika branscher som en del av den nationella arbetsmarknaden). Företag i olika branscher är kopplade till varandra och ett företag som har en huvudroll i ett företagsnätverk har en särskild roll i den regionala ekonomin. Beroendet av ett större företag kan vara fördelaktigt om den ekonomiska chocken sker någon annanstans, men kan få förödande konsekvenser om chocken sker i en region med starkt beroende av ett eller ett par företag. En sådan region får mycket svårt att återhämta sig.

Cainelli, Ganau och Modica (2019) har studerat kortsiktig regional återhämtning och vilken roll relaterade branscher spelar för att absorbera en ekonomisk chock under fyra perioder mellan 2008 och 2012. Studien visar att teknisk relaterad industri påverkar återhämtningen på kort sikt, men vertikalt relaterad industri är negativt påverkad på längre sikt. Resultaten visar att ett diversifierat näringsliv ökar sannolikheten för återhämtning.

När ekonomiska chocker uppträder ändras strukturen så att beroendet av tjänstesektorn ökar medan beroendet av tillverkningssektorn minskar och att beroendet av den inhemska tjänstesektorn ökar i relation till den utländska (Hashiguchi, Yamano och Webb, 2017). Studien omfattar alla OECD-länder samt 27 länder som inte är medlemmar (inkluderar alla G-20 länder). Tillvägagångssättet är att använda input-output tabeller som omfattar 34 branscher på åtta nivåer och uppdelat på fyra världsregioner. Resultaten visar att strukturen har blivit mer flexibel under den undersökta tidsperioden. Länder som kan stödja den inhemska tjänstesektorn är mer resilienta än de som har ett större utlandsberoende.

I en studie av små ö-länder i Stilla Havet av Briguglio m.fl. (2009) används ett sårbarhetsindex och ett resiliensindex för att klassificera länderna. Indexet för sårbarhet utgår från graden av ekonomisk öppenhet, hur koncentrerad exporten är och beroendet av strategiska importvaror och tjänster. Ekonomisk öppenhet mäts som den

internationella handelns förhållande till BNP. Beroendet av export mäts genom UNCTAD:s handelsindex¹². (Briguglio m.fl. 2005).

Resiliensindexet har fyra komponenter: *Makroekonomisk stabilitet* (budgetunderskott, arbetslöshet, inflation och statsskuld i förhållande till BNP). *Marknadseffektivitet* och *governance* (bygger på fem indikatorer från Economic freedom of the world index). *Social utveckling* (hälso- och utbildningsindikatorer från UNDP Human development index). Briguglio m.fl. framhåller vidare att *“An advantage of using an index of regional characteristics is that it captures the unique and complex nature of each region. The primary drawback is that the choice of variables and weighting procedure is somewhat subjective”* (Briguglio m.fl., 2009).

3.3.2.3 Arbetsmarknadsdata

De flesta bidrag inom ekonomisk geografi och regional ekonomi som försöker fånga återhämtning använder arbetsdeltagande som indikator (Martin 2012, Fingleton m.fl. 2012, Lagravinese 2015), eller tillväxten i arbetskraftsdeltagande (Augustine m.fl. 2013), eller BNP per capita (Cellini & Torrissi 2014). Därutöver finns exempel på löner, arbetslöshet, fattigdom, inkomstskillnader, utflyttning, kommunala underskott och inkomster.

Faggian, Gemmiti, Jaquet och Santini (2018) studerar arbetsmarknadstrender för perioden 2007–2011 för att klassificera regioner efter tyngdpunkt i motstånd eller förbättring. Länkning av strukturella variabler görs för att undersöka om regionerna tillhör den ena eller andra gruppen. Resultaten visar att sannolikheten för att tillhöra en viss grupp påverkas starkt av befolkningstäthet och anställda i turismyrken

Han och Goetz (2019) använder sig av arbetskraftsdata på månadsbasis för 3 130 amerikanska counties. Återhämtningen skattas från att arbetslösheten ökar tills att den återhämtar sig. Vändningen (rebound) beräknas över en period på sex år från att arbetsmarknaden slagit i botten. Förändringens varaktighet beräknas från när deltagandet i arbetskraften började öka till dess kulmen, dividerat med tiden mellan dessa tidpunkter. Varaktigheten för nedgången beräknas från dess topp till botten och dess tid däremellan (Han & Goetz, 2019). Resultaten visar att socio-demografiska faktorer (arbetskraftens sammansättning) och extern tillgänglighet (pendlingsmöjligheter) har stor effekt på återhämtning.

I en spansk studie använder Angulo, Mur och Trívez (2018) tillväxt i olika sektorer (anställda) på nationell nivå som jämförs med andel och tillväxt i olika regioner för samma sektorer innan den ekonomiska krisen och efter den. De regioner som hade en högre grad av specialisering inom tjänstesektorn och mindre av industri kom lindrigare ur krisen.

Kitsos och Bishop (2018) utgår från arbetsmarknadsdata för att mäta återhämtning. Undersökningsperioden är 2004–2014 och som utfallsvariabel används det genomsnittliga arbetskraftsdeltagandet för perioden 2004–2007 i en region minus de fyra genomsnittliga värdena när arbetskraftsdeltagandet var som minst under perioden 2008–2014. De visar även att initiala ekonomiska förhållanden som ex. vis. hög arbetslöshet

¹² UNACT är en organisation inom FN som arbetar för ekonomisk utveckling i utvecklingsländer och för tillgång till fördelarna med en globaliserad ekonomi på ett mer rättvist och effektivt sätt.

påverkade regioner där vinsten per arbetare var låg och de drabbades av högre arbetslöshet jämfört med andra där förhållandena var det omvända. Resultaten visade inte att specialisering ledde till ökad sårbarhet. Även entreprenörskap visade sig ha betydelse för återhämtning och regioner med en högre andel av utbildade individer tenderade att ta sig igenom krisen bättre. Det visade sig även att mer tätbefolkade regioner klarade krisen bättre.

Webber, Healy och Bristow (2018) pekar på hur regioners stigberoende är kopplade till näringslivets andelar av arbetsmarknaden och hur det i sin tur påverkar återhämtning och är en studie av europeiska länder (NUTS1-3 nivå) under finanskrisen 2007–2008. Studien visar att regioner som har ett näringsliv där fluktuationen är mindre tenderar att vara mera motståndskraftiga. Studien syftar till att undersöka i vilken mån regionala tillväxtbanor avviker från nationella tillväxtbanor, och vilken roll näringslivsstrukturen i vissa sektorer har för att skapa utveckling som stödjer regional återhämtning. Utgångspunkten är att återhämtning definieras som förmågan för en ekonomi att återvända till tidigare nivåer av ekonomisk aktivitet precis innan den ekonomiska chocken och återhämta sig inom en given period (efter tre år). Regionerna analyseras utifrån sannolikheten att tillhöra en viss utvecklingsbana och i vilken mån regionens ekonomi påverkas av nationell tillhörighet. Resultaten visar att tidigare tillväxtbanor påverkar framtida och att det finns ett stigberoende, men att de är kraftigt beroende av utvecklingen på nationell nivå och att ekonomisk återhämtning är starkt influerad av insatser och utveckling på den nationella nivån. Det finns dock tendenser för den regionala nivåns variation att påverka den lokala. Författarna menar att resultaten stödjer insatser som riktar in sig på att öka diversifieringen av näringslivet, men också att stärka den offentliga sektorn för att bidra till ökad stabilitet (Webber, Healy & Bristow, 2018).

3.3.2.4 Utbildning

Giannakis och Bruggman (2017) visar att humankapitalets utbildningsnivå kraftigt påverkar förmåga till återhämtning på den regionala arbetsmarknaden och innovativa regioner (hög andel FoU-personal) klarar en kris bättre. Graden av specialisering i ekonomin påverkar återhämtning positivt, medan regioner med en hög grad av tillverkningsindustri tenderar att drabbas i högre utsträckning. Resultaten visar även att regional återhämtning påverkas av nationella effekter och av den relativa storleken på den regionala ekonomin. Även här påpekas behovet av place-based policies (exempelvis smart specialisering) för att stödja regionala prioriteringar och särdrag. De anser även att *hur* institutioner påverkar återhämtning bör vara föremål för fortsatta undersökningar.

3.3.2.5 Innovation

I litteraturen har diskuterats om innovationer eller innovativ kapacitet bidrar till snabb ekonomisk återhämtning. Bristow och Healy (2018) finner att regioner som kan identifieras som innovativa ledare återhämtar sig snabbare (inom 3 år) efter en kris. Ur ett evolutionärt perspektiv framgår att regionalekonomisk återhämtning är flerdimensionellt och att man bör skilja på återhämtning på kort sikt, förnyelse och reorientering. Regional innovationsprestanda mäts via EU:s *Regional Innovation Scoreboard* som är ett sammansatt index med tolv indikatorer som mäter utförare, aktivitet och resultat och som analyseras för grupper, ledande inom innovation, följare, måttlig, eller blygsam i förhållande till arbetsmarknadsdata. Samma författare pekar även på att kapacitet för innovation (innovationsaktivitet, möjliggörare för innovation och innovationsresultat) är

nyckelfaktorer att förstå utfall på regionala arbetsmarknader på NUTS 1 och NUTS 2 nivå.

3.4 Regioners förutsättningar för omställning och utveckling

I tidigare avsnitt har det gjorts en genomgång av forskning med fokus på regioners resiliens och motståndskraft, samt hur motståndskraften och återhämtningen kan mätas. Här är fokus på hur regioner kan ställa om och den regionala agens som finns för att genomföra förändringar. Platsers och regioners resiliens och återhämtningsförmåga varierar, som visats i föregående kapitel. Platsers strukturella förhållanden har stor betydelse för vilka förutsättningar aktörer i olika sektorer och på olika nivåer har för att motverka effekterna av exempelvis en företagsnedläggning. Genom att till exempel förändra de lokala och/eller regionala strukturerna så att de understödjer ny utveckling och tillväxt. I detta kapitel diskuteras dessa faktorer och deras potentiella inverkan på platsers och regioners resiliens genom begreppet agglomerationsfördelar.

3.4.1 Agglomerationsfördelar

Det kan förefalla trivialt men från och med industrialismens och urbaniseringens genombrott tycks det vara ett faktum att ju större befolkning en plats eller region har, desto större är dess återhämtningsförmåga. Ekonomisk teori förklarar detta med att det finns agglomerationsfördelar, som är mer utvecklade ju större platsen är. Ofta brukar man framhålla tre mekanismer bakom agglomerationsfördelar, nämligen *delning, matchning och lärande* (Duranton & Puga 2004). Ju större en plats är, desto större är underlaget för utbud av varor och tjänster som kräver en stor lokal marknad eller en specialiserad grupp av köpare. Tunnelbana är ett exempel på en tjänst som kräver en stor lokal marknad med användare som delar på tjänsten; specialiserade kapitalmarknadstjänster är ett exempel på tjänster som endast finns där en tillräckligt stor grupp kunder finns.

”I grund och botten handlar agglomerationsfördelar om transportkostnader, brett definierat. Ju närmare människor bor varandra desto snabbare, lättare och billigare går det att transportera varor, tjänster, människor, kapital och idéer.” (Stenkula & Zenou 2010, sid. 9).

Ju större en plats är, desto större är även den lokala arbetsmarknaden. Det innebär att såväl arbetsgivare som arbetstagare har fler alternativ att välja på och att möjligheten att få ”rätt person på rätt plats” ökar. En stor marknad innebär också att den genomsnittliga ”omställningstiden” minskar – att det går snabbare att få ett nytt jobb eller fylla en vakans. En god matchning på arbetsmarknaden bör därmed innebära att folkrikare platser (inom samma bransch) har högre produktivitet än platser med mindre befolkning.

Ju större en plats är (geografiskt, arbetsmarknadsmässigt) desto större är också möjligheterna till formellt och informellt utbyte av idéer, information och kunskap ”öga-mot-öga”. Vid dessa utbyten, som ofta sker spontant och oplanerat, integrerar individer den nya kunskapen med den de redan har i en lärandeprocess. Dessa nya kombinationer av kunskap bildar grund för innovationer på en rad skilda områden såsom teknik, vetenskap, konst och kultur.

3.4.1.1 Samlokaliseringsfördelar och urbaniseringsfördelar

Inom litteraturen beskrivs två typer av agglomerationsfördelar: samlokaliseringsfördelar och urbaniseringsfördelar.

Den första typen, *samlokaliseringsfördelar*, bidrar till att förklara uppkomsten av specialisering i form av kluster av tillverkning eller försäljning, där delning, matchning och lärande i varierande utsträckning förekommer inom varje kluster.

Urbaniseringsfördelar behandlar däremot den diversifiering av verksamheter som uppkommer i stora regioner med en mängd olika kluster, och där delning, matchning och lärande inte bara äger rum inom klustren utan också mellan dem. Dessa processer kan även förekomma mellan branschkluster som inte är relaterade till varandra, i agglomerationen som helhet.

En omständighet som sällan diskuteras är att vissa branscher i en agglomeration kan drabbas hårt av en chock medan övriga branscher i agglomerationen inte påverkas nämnvärt eller t.o.m. växer. Eller att en geografisk del av en region kan hamna i en negativ spiral medan regionen som helhet växer. Ett svenskt exempel på detta är Malmö-Lundregionen där Malmö stad (kommun) som år 1970 hade 259 000 invånare men som de följande decennierna tappade befolkning och inte förrän år 2000 åter uppnådde 1970 års folkmängd. Detta kan jämföras med Malmös gränskommuner Vellinge, Svedala, Staffanstorps och Burlöv, samt Lund som tillsammans ökade med nästan 80 000 invånare under denna period. Ett än mer extremt internationellt exempel är amerikanska Detroit, som år 1950 hade 1,85 miljoner invånare och var USA:s femte största stad. År 2020 var invånarantalet 640 000. Motsvarande siffror för Detroit Metropolitan Region var 2,8 miljoner år 1950 och 3,6 miljoner år 2020. En stor del av staden Detroits katastrofala nedgång motsvaras alltså av tillväxt i övriga delar av storstadsregionen. Både Malmö och Detroit drabbades hårt av krisande industrier och i Detroits fall är detta del av en politisk oförmåga att hantera krisen. Dock uppvisade regionerna som helhet starka exempel på resiliens.

Agglomerationsfördelar är inte heller något som endast gäller inom respektive agglomeration. Stora agglomerationer är som regel alltid stora noder i infrastrukturella nätverk för utbyten av varor, tjänster och kunskaper. Stora agglomerationer har därmed fördelar i form av bättre tillgång till externa marknader, samt billigare och snabbare tillgång till externa varor, tjänster och kunskaper, vilket i sin tur bidrar till större marknader och innovationer. Slutsatsen av denna korta diskussion om agglomerationsfördelar blir att stora agglomerationer, i form av storstadsregioner, i princip alltid har en större möjlighet till resiliens eftersom de är stora, mer diversifierade, har bättre tillgänglighet såväl internt som externt och högre produktivitet (vid en given branschstruktur). En stor folkmängd är alltså en av de viktigaste faktorerna bakom en plats och/eller en regions utveckling och resiliens.

3.4.1.2 Land, arbetskraft och kapital

Det finns även viktiga strukturella faktorer som påverkar platsers och regioners utveckling och omställningsförmåga. Ekonomisk teori har traditionellt lyft fram tre produktionsfaktorer: land och/eller naturresurser, arbetskraft och kapital. Av dessa tre var land, i form av jordens bördighet av avgörande betydelse innan industrialiseringen. Under den första vågen av industrialisering var naturresurser av stor betydelse för vissa industriers lokalisering och platsers framväxt.

I takt med alltmer avancerade och kunskapsintensiva produktionsprocesser har realkapital i form av maskiner och annan utrustning kommit att ersätta arbetskraften, vilket drabbat tidigare expansiva men specialiserade regioner. Tillgången till investeringskapital har under 2000-talet också visat sig vara en viktig faktor bakom nyföretagande och innovationer (Backman, 2015; Backman & Wallin, 2018). Det är främst på landsbygden som företag har svårare att få tillgång till externt finansiellt kapital (Backman, 2019). I liknande slutsatser från USA pekar Lee (2022) på att lånesubventioner som utfärdats under Covid-19 pandemin utnyttjats mindre där affärsbanker varit mer rumsligt koncentrerade till städer. I landsbygder där s.k. "community banks" (ung. lokala sparbanker) funnits i större omfattning har dock fler företag kunnat ta del av stödet.

I behovet av arbetskraft har kvalitet i form av utbildning och humankapital, blivit viktigare än mängden arbetskraft. Ett annat sätt att uttrycka detta är att en regions branschsammanställning är en viktig bestämmelsefaktor för dess resiliens. En region som domineras av växande näringar löper betydligt mindre risk att drabbas av en chock än en region som domineras av tillbakagående näringar och som kanske redan börjat stagnera. Det finns dock exempel på växande, överhettade branscher där chocker uppstått. Den chock som uppkom då den så kallade dotcom-bubblan sprack år 2000 är ett sådant exempel. Diversifierade regioner med högt genomsnittligt humankapital har betydligt bättre förutsättningar för omställning än en region med hög specialisering och låg genomsnittsnivå på humankapitalet (se t.ex. Florida 2002).

Strukturella faktorer spelar med andra ord en mycket stor roll för platsers och regioners utveckling och resiliens. Tillgänglighet till data över strukturella faktorer har också gjort att dessa faktorer är de som nästan uteslutande behandlats i forskningen (vilket också avspeglas i Martin och Sunleys analytiska ramverk). Exempel på sådana studier är strukturella faktorer bakom regional resiliens i EU (Giannakis & Bruggeman 2017) Danmarks IT-industri efter dotcom-kraschen (Holm & Östergaard 2015)¹³; nedläggningar och återanställningar i svenska arbetsmarknadsregioner (Nyström 2018) och i Tyskland (Neffke m.fl. 2018); regional sysselsättningsutveckling i Storbritannien 1972–2009 (Martin 2012); och resiliens på arbetsmarknaden i nederländska regioner (Diodato & Weterings, 2025).

3.5 Sammanfattning

Det finns ett analytiskt ramverk att förhålla sig till om man vill analysera regioners återhämtnings- och omställningsförmåga. Då teorier, gemensamma definitioner saknas behöver man dock vara öppen med de överväganden man gör.

En stor del av litteraturen som gått igenom i texten har ett internationellt fokus varför en större kunskap om de svenska förhållandena behövs. Det har gjorts en hel del studier av

¹³ Holm & Östergaards resultat för Danmark överensstämmer inte med den generella bild som tecknats ovan. De finner att regioner med små och nya ITK-företag var bättre på att anpassa sig och växte snabbare efter dotcom-kraschen, medan regioners diversifiering och urbanisering ökade konjunkturkänsligheten efter kraschen. Författarna diskuterar inte orsaker till detta, men en möjlig tolkning kan vara att en chock som är ett resultat av en överhettning kan slå hårdast där överhettningen är störst, vilket i dotcom-kraschens fall var just större, mer diversifierade städer. San Franciscoregionen (the Bay Area) är ett exempel på detta, men denna region återhämtade sig snabbt efter kraschen.

ekonomiska konsekvenser av coronakrisen. Få har dock ett regionalt fokus utan har antingen haft nationellt, individ- eller branschfokus.

Svårsmätbara faktorer har ofta reducerats till en residualfaktor. Rodriguez-Pose (2013) har teoretiskt diskuterat detta problem och framhållit institutionernas betydelse för regional utveckling. Grillitsch m.fl. (2021) har analyserat mönster av tillväxt i Sveriges arbetsmarknadsregioner och konstaterat att de inte bara kan förklaras av traditionella strukturella faktorer. Det finns fortsatt behov av empiriska studier som kan koppla förändringar i institutioner till regional återhämtning eller nationella eller regionala policyinsatser, och dess påverkan på strukturella faktorer som är centrala i en återhämtningsprocess.

Politiska åtgärder på olika nivåer, företags ställningstaganden, intresseorganisationer och folkrörelsers ageranden påverkar alla den lokala och regionala utvecklingen och omställningsförmågan.

Referenser

- Andersson, Å.E., G. Törnqvist, F. Snickars & S. Öberg (1984), *Regional Mångfald till Rikets Gagn*, Stockholm: Liber Förlag
- Angulo, A.M., Mur.J., Trávez.F.J.(2018). Measuring resilience to economic shocks: an application to Spain. *Annals of regional science*. Vol.60, pp 349-373
- Augustine N, Wolman H, Wial H et al (2013) *Regional economic capacity, economic shocks and economic resilience*. MacArthur foundation network on building resilient regions. Working paper
- Backman, M. (2015). Banks and new firm formation. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 22(4).
- Backman, M. (2019) *Regionala kapitalförsörjningsstrukturer – kunskapsöversikt, mätbarhet och nuläge*. Tillväxtanalys, Rapport 2018/008.
https://www.tillvaxtanalys.se/download/18.1d49e01c174af1b8bd9b5b8a/1604413909304/Rapport%202019_01_Relaterat%20material%20Regionala%20kapitalf%C3%B6rs%C3%B6rjningsstrukturer%20Mikaela%20Backman.pdf
- Backman, M., & Wallin, T. (2018). Access to banks and external capital acquisition: Perceived innovation obstacles. *Annals of regional science*, 61(1), 161–187.
- Barca F, McCann P, Rodríguez-Pose A (2012) The Case for Regional Development Intervention: Place-Based Versus Place-Neutral Approaches. *Journal of Regional Science*, Vol. 52, No. 1, p. 134–152
- Björkman, H & Sundgren, M (2005) Political entrepreneurship in action research: learning from two cases. *Journal of Organizational Change Management* 18 (5): 399-415.
- Briguglio, L, Cordina, G, Farrugia, N, Vella, S. (2005). *Conceptualising and measuring economic resilience*. I, Pacific Islands Regional integration and governance. ANU Press. Book editor, Satish Chand.
- Briguglio, L., Cordina, G., Farrugia, N., & Vella, S. (2009). Economic vulnerability and resilience: concepts and measurements. *Oxford development studies*, 37(3), 229-247.
- Bristow, G., Healy, A. (2018). Innovation and regional economic resilience: an exploratory analysis. *Annals of Regional Science*. Vol 60, pp.265-284
- Cainelli, G. & Ganau, R. & Modica, M. (2019). Industrial relatedness and regional resilience in the European Union. *Papers in Regional Science*. Vol. 98, pp. 755-778
- Cellini, R., Torrisci, G. (2014). Regional resilience in Italy: A very long-run analysis. *Regional Studies*, 48, 1779–1796
- Cicerone, G, & McCann, P. & Venhorst, V.C. 2020. "Promoting regional growth and innovation: relatedness, revealed comparative advantage and the product

- space," *Journal of Economic Geography*, Oxford University Press, vol. 20(1), pages 293-316.
- Chatterjee L, Lakshmanan TR (2009) The Fashioning of Competitive Dynamic Advantage of Entrepreneurial Cities: Role of Social and Political Entrepreneurship. In Karlsson, C., Andersson, Å.E., Chechire, P.C. and Stough, R.R. (Eds.) *New Directions in Regional Economic Development*. Berlin, Heidelberg, New York: Springer, 2009, pp. 107-120
- Covin, J. G., & Slevin, D. P. (1989). Strategic management of small firms in hostile and benign environments. *Strategic Management Journal*, 10(1), 75-87.
- Dijkstra, L., Poelman, H., & Rodríguez-Pose, A. (2019). The geography of EU discontent. *Regional Studies*, 1-17.
- Diodato, D. & Weterings, A. B. R. (2015) The resilience of regional labour markets to economic shocks: Exploring the role of interactions among firms and workers. *Journal of Economic Geography* 15 pp. 723–742 <https://doi:10.1093/jeg/lbu030>
- European Commission. (2017). *Economic challenges of lagging regions – final report*. Directorate -General for Regional and Urban Policy. Publications Office of the European Union. Luxembourg.
- Faggian, A., Gemmiti, R., Jaquet, T., Santini, I. (2018). Regional economic resilience: the experience of the Italian local labor systems. *Annals of Regional Science*. Vol. 60, pp. 393-410
- Feng Z, Wang J, Yang Y (2010) The Study on Accumulated Vulnerability of Regional Development – Taking Beijing-Tianjin-Hebei Metropolitan Circle for Example. DOI:10.1109/ICISE.2010.5689382. <https://ieeexplore.ieee.org/document/5689382>
- Fingleton B., Garretsen H, Martin R. L. (2012) Recessary shocks and regional employment: evidence on the resilience of UK regions, *Journal of Regional Science* 52, 109–133
- Florida, R. 2002. *The Rise of the Creative Class: And how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic Books.
- Fratesi, U & Perucca, G. (2018). Territorial capital and the resilience of European regions. *Annals of Regional Science*. Vol. 60, pp. 241-260
- Frölich, K & Hassink, R. (2018). Regional resilience: a stretched concept?. *European planning studies*. Vol. 26, No. 9, pp. 1763-1778
- Giannakis, E & Bruggman, A. (2017). Determinants of regional resilience to economic crisis: a European perspective. *European planning studies*. Vol 25, pp. 1394-1415
- Glaeser, E. L. (1998) Are cities dying?. *Journal of economic perspectives*, 12(2), 139-160.
- Han, Y., Goetz, S.J.(2019). Predicting US county economic resilience from industry input-output accounts. *Applied economics*. Vol. 51, no. 19, pp. 2019-2028

- Hashiguchi, Y., Yamano, N., Webb, C. (2017). Economic shocks and changes in global production structures: Methods for measuring economic resilience. OECD Science, Technology and Industry Working papers 2017/09
- Hermelin, B. & Trygg, K. (2021) Decentralised development policy: A comparative study on local development interventions through municipalities in Sweden. *European Urban and Regional Studies*, <https://doi:10.1177/09697764211054773>
- Holling, C.S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. *Annual review of ecology and systematics*. Vol. 4, pp. 1-23.
- Holm J.R. & Ostergaard C.R. (2015) Regional Employment Growth, Shocks and Regional Industrial Resilience: A Quantitative Analysis of the Danish ICT Sector. *Regional Studies*, Vol. 49, No. 1, 95–112, <http://dx.doi.org/10.1080/00343404.2013.787159>
- Jump C, Scavette A (2022) The labor market effects of place-based policies: Evidence from England's Neighbourhood Renewal Fund. Paper presented at the Western Regional Science Association 61st Annual Meeting, Scottsdale, Arizona, Feb 17-20, 2022.
- Kitsos, A., Bishop, P. (2018). Economic resilience in Great Britain: the crisis impact and its determining factors for local authority districts. *Annals of Regional Science*. Vol 60. pp. 329-347
- Kropp, F. and Zolin R. (2008), US Federal Government entrepreneurship: new enterprise structures. *Journal of Small Business and Enterprise Development* 15:3, 595-605.
- Lagravinese., R. (2015). Economic crisis and rising gaps North-South: evidence from the Italian regions. *Cambridge Journal of Regions, Economy and society*, 8 (2): 331-342.
- Lee, S. (2022 forthcoming) Emergency Loan Distribution through Banking Infrastructure: Examining the Paycheck Protection Program during the COVID-19 Pandemic. *Regional Studies*.
- Li Z, Wu J, Cui X, Mi Z, Peng L (2022) Assessment and influencing factors analysis of economic system vulnerability of the Belt and Road Initiative countries. *PLoS ONE* 17(1): e0262611. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0262611>
- Lumpkin, G. T., & Dess, G. G. (1996). Clarifying the entrepreneurial orientation construct and linking it to performance. *Academy of management review*, 21(1), 135-172.
- Lumpkin, G. T., & Dess, G. G. (2001). Linking two dimensions of entrepreneurial orientation to firm performance: The moderating role of environment and industry life cycle. *Journal of Business Venturing*, 16(5), 429-451.
- McMullen, J. (2010), "Delineating the domain of development entrepreneurship: a market based approach to facilitating inclusive economic growth." Working paper, Kelly School of Business, Indiana University.

- Martin, R., & Sunley, P. (2015). On the notion of regional economic resilience: Conceptualization and explanation. *Journal of Economic Geography*. Vol. 15, 1–42.
- Martin R (2012) Regional economic resilience, hysteresis and recessionary shocks. *Journal of Economic Geography* 12 pp. 1–32, <https://doi:10.1093/jeg/lbr019>
- Martin, R., Sunley, P., Gardiner, B., & Tyler, P. (2016). How regions react to recessions: Resilience and the role of economic structure. *Regional Studies*, 50(4), 561-585.
- Miller, D. (1983) "The Correlates of Entrepreneurship in Three Types of Firms." *Management Science* 29 (7):770-91.
- Naldi L, Larsson J.P. & Westlund H. (2020): Policy entrepreneurship and entrepreneurial orientation in vulnerable Swedish municipalities, *Entrepreneurship & Regional Development*, <https://doi.org/10.1080/08985626.2020.1798557>
- Neffke F.M.H., Otto A. & Hidalgo C. (2018) The mobility of displaced workers: How the local industry mix affects job search. *Journal of Urban Economics* 108, 124–140, <https://doi.org/10.1016/j.jue.2018.09.006>
- Nilsson, J-E (2012) Från aktiv lokaliseringpolitik till regional politik. *Tillväxtanalys Working paper/PM 2012:18*.
https://www.tillvaxtanalys.se/download/18.62dd45451715a00666f209a6/1586366208961/WP_PM_2012_18_.pdf
- Nyström K. (2018) Regional resilience to displacements. *Regional Studies*, Vol. 52, No. 1, 4-22, <https://doi.org/10.1080/00343404.2016.1262944>
- OECD (2018), *Job Creation and Local Economic Development 2018: Preparing for the Future of Work*, OECD Publishing, Paris,
<https://doi.org/10.1787/9789264305342-en>.
- Olsson A.R., Westlund, H. & Larsson J.P. (2015) Entrepreneurial Governance for Local Growth. In Kourtit K, Nijkamp P and Stough R (Eds.) *The Rise of the City: Spatial Dynamics in the Urban Century*. Cheltenham: Edward Elgar, pp 135-159.
- Olsson A.R., Westlund, H. & Larsson J.P. (2020) Entrepreneurial Governance and Local Growth. *Sustainability* 2020, 12, 3857; <https://doi:10.3390/su12093857>
- Pacheco, D.F., York, J.G., Dean, T.J., & Sarasvathy, S.D. (2010). The coevolution of institutional entrepreneurship: A tale of two theories. *Journal of Management*, 36, 974-1010
- Pinchot, G & Pinchot, E (Fall 1978) *Intra-Corporate Entrepreneurship*, Tarrytown School for Entrepreneurs.
<http://www.intrapreneur.com/MainPages/History/IntraCorp.html> (2010-01-28)
- Pinchot, G (1985) *Intrapreneuring: Why You Don't Have to Leave the Corporation to Become an Entrepreneur*. New York: Harper & Row.
- Pozen, D (2008) We Are All Entrepreneurs Now. *Wake Forest Law Review* 43: 283-340

- Rizzi, P., Graziano, P., Dallara, A. (2017). A capacity approach to territorial resilience: the case of European regions. *Annals of Regional Science*. Vol 60, pp. 285-328
- Rodríguez-Pose, A. (2018). The revenge of the places that don't matter (and what to do about it). *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 11(1), 189-209.
- SCB (2022) <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/utvandring-fran-sverige/> (2022-02-08)
- Shane, S. A. (2003). *A general theory of entrepreneurship: The individual-opportunity nexus*. Edward Elgar Publishing.
- Stenkula M & Zenou Y (2010) *Städer och tillväxt: Vad säger forskningen? Tillväxtanalys*, Dnr 2010/065
https://www.tillvaxtanalys.se/download/18.62dd45451715a00666f1e8d1/1586366188664/WP_2010_04.pdf
- Stough, R. and Haynes, K. (2009). Intrapreneurship in the Public Sector. In G. Shockley, P. Frank, & R. Stough (Eds.), *Non-market Entrepreneurship, Interdisciplinary Approaches* (pp. 127-142). Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Thornton, P. H. (1999) *The Sociology of Entrepreneurship*. *Annual Review of Sociology* 25, 19-46.
- Tillväxtanalys (2022) *Inställning till omställning – kan Sverige inspireras av våra grannar?*
- Webber, D J., Healy, A., Bristow, G. (2018). Regional growth paths and resilience: A european analysis. *Economic geography*. Vol. 94, pp. 355-375
- Westlund H (1992) *Kommunikationer, tillgänglighet, omvandling. En studie av samspelet mellan kommunikationsnät och näringsstruktur i Sveriges mellanstora städer 1850-1970*. *Umeå Studies in Economic History* 16.
- Westlund H (1998) *Infrastruktur i Sverige under tusen år. Studier till kulturmiljöprogram för Sverige*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Westlund H (2018) *Urban-rural relations in the post-urban world*. In Haas T & Westlund H (Eds.) *In the Post-Urban World: Emergent Transformation of Cities and Regions in the Innovative Global Economy*. London: Routledge, pp. 70-81
- Westlund H, Olsson A.R. & Larsson J.P. (2014) *Startups and Local Social Capital in the Municipalities of Sweden*. *Regional Studies*, Vol. 48, No 6, p. 974-994.
- Westlund H & Larsson JP (2020) *Local Social Capital and Regional Development*. In Fisher M and Nijkamp P (Eds.) *Handbook of Regional Science*. Berlin, Heidelberg, New York: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-642-36203-3_129-1
- Wiklund, J., & Shepherd, D. (2003). Knowledge-based resources, entrepreneurial orientation, and the performance of small and medium-sized businesses. *Strategic Management Journal*, 24(13), 1307-1314.

Williams, N & Vorely, T. (2014). Economic resilience and entrepreneurship: lessons from the Sheffield city region. *Entrepreneurship & regional development*. vol 26, 257-281

Världsbanken (2009). *World development report 2009: reshaping economic geography* (English).

På vilket sätt statens insatser bidrar till svensk tillväxt och näringslivsutveckling står i fokus för våra rapporter.

Läs mer om vilka vi är och vad nyttan med det vi gör är på www.tillvaxtanalys.se. Du kan även följa oss på LinkedIn och YouTube.

Anmäl dig gärna till vårt [nyhetsbrev](#) för att hålla dig uppdaterad om pågående och planerade analys- och utvärderingsprojekt.

Varmt välkommen att kontakta oss!

Tillväxtanalys
Studentplan 3, 831 40 Östersund
Telefon: 010-447 44 00
E-post: info@tillvaxtanalys.se
Webb: www.tillvaxtanalys.se